

УДК 378.147:159.99

DOI <https://doi.org/10.32782/1992-5786.2025.100.20>

О. Г. Романовський

доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України,
професор кафедри педагогіки і психології управління
соціальними системами імені академіка І.А. Зязюна
Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

Т. О. Солодовник

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри педагогіки і психології управління
соціальними системами імені академіка І.А. Зязюна
Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

В. В. Шаполова

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри педагогіки і психології управління
соціальними системами імені академіка І.А. Зязюна
Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ ТА ОРГАНІЗАТОРСЬКИХ НАВИЧОК У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто проблему розвитку м'яких навичок (soft skills) у здобувачів вищої освіти, зокрема комунікативних та організаторських, що є ключовими для ефективної професійної діяльності. У сучасних умовах глобальних трансформацій, стрімкого розвитку цифрових технологій та динамічного ринку праці підвищується попит на фахівців, які здатні не лише виконувати вузькопрофесійні завдання, а й ефективно взаємодіяти в колективі, організовувати власну діяльність, адаптуватися до змін. Автори представили результати емпіричного дослідження рівнів розвитку відповідних навичок у здобувачів другого рівня вищої освіти за спеціальностями «Психологія», «Освітні науки» та «Фізична культура і спорт». Діагностика виявила переважання низького та середнього рівнів як комунікативних, так і організаторських схильностей у більшості респондентів, що свідчить про недостатню сформованість цих умінь. На основі отриманих даних було обґрунтовано необхідність психолого-педагогічного супроводу розвитку м'яких навичок, який включає створення сприятливого соціально-психологічного клімату, застосування інтерактивних та ігрових технологій навчання, активну взаємодію між викладачем і студентами. Запропоновано комплекс заходів, спрямованих на розвиток soft skills у процесі професійної підготовки, що забезпечує не лише академічну успішність, а й професійну мобільність, конкурентоспроможність і адаптивність молодих фахівців. Стаття підкреслює важливість переходу до особистісно орієнтованого підходу в освіті та формування у здобувачів готовності до міжособистісної взаємодії, лідерства, самоорганізації та співпраці.

Ключові слова: комунікативні навички, організаторські навички, здобувачі вищої освіти, майбутні магістри освітніх, педагогічних наук, майбутні магістри психології, майбутні магістри фізичної культури та спорту, соціально-психологічний клімат, інтерактивні технології навчання, ігрові технології навчання.

Постановка проблеми. Трансформації, що відбуваються у світі й в українському суспільстві, потребують нових підходів до професійної підготовки фахівців з вищою освітою. Сучасний ринок праці вимагає не тільки професійної компетентності у вузькій спеціалізації, а й наявності м'яких навичок (soft skills), що сприяють розвитку професіоналізму й успішної кар'єри у будь-якій сфері діяльності. До м'яких навичок, поряд з лідерськими якостями, креативністю, високим рівнем адаптації, належать комунікативні і організаторські навички особистості, які забезпечують якість

спілкування, уміння встановлювати й підтримувати контакти, організовувати свою діяльність та діяльність інших, керувати часом, впливати на інших людей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням дослідження комунікативних і організаторських навичок фахівців різних напрямів присвячено значну кількість наукових праць, зокрема Підбуцька Н., Книш А., Богдан Ж., Чебакова Г. комунікативні здібності майбутніх психологів розглядають в контексті лідерських якостей особистості фахівця [1]; Романовський О., Резнік С.,

Ігнатюк О., Солодовник Т. вважають організаційні навички складовою soft skills для ефективного здійснення будь-якої діяльності фахівцями фізичної культури та спорту [2]; Богдан Ж. аналізує м'які навички з психологічної точки зору і виокремлює серед них комунікативні й організаційні, які сприяють працевлаштуванню, професійному і кар'єрному успіху майбутніх фахівців: психологів, політологів, соціологів, економістів тощо [3]; Павлик О. і Василенко І. вважають комунікативні та організаційні схильності складовою професійних здібностей майбутніх тренерів [4]; Шевченко І., Шелевер О., Маркова В. зазначають, що м'які навички, серед яких комунікація, лідерські якості, навички тайм-менеджменту, виступають умовою успішної професійної діяльності здобувачів вищої освіти [5]. Проте, не дивлячись на значну кількість робіт, присвячених цій проблемі, поза увагою науковців залишаються питання щодо розробки та теоретичного обґрунтування психолого-педагогічного супроводу розвитку комунікативних та організаційних навичок у здобувачів вищої освіти у процесі професійної підготовки.

Мета статті полягає в емпіричному дослідженні рівня володіння комунікативними та організаційними навичками здобувачами вищої освіти та теоретичному обґрунтуванні психолого-педагогічного супроводу їх розвитку у процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобальні трансформації сучасного суспільства, шалений розвиток цифрових технологій, постійно зростаючі вимоги роботодавців, мінливі умови ринку праці потребують від молодих фахівців широкого спектру компетентностей, які включають окрім професійних умінь, м'які навички, або soft skills, здатні забезпечити адаптацію до нової діяльності або колективу, уміння встановлювати контакти, працювати у команді, ефективно використовувати час, оперативно та професійно реагувати на складні або невизначені умови діяльності, творчо підходити до розв'язання різноманітних завдань. Найважливішими навичками, що належать до soft skills, є комунікативні і організаційні, які забезпечують ефективні комунікації в колективі й організацію робочого часу: уміння розподіляти завдання за ступенем складності і термінами виконання, виділення часу на самоосвіту й відпочинок, організацію роботи інших, управління інформацією, планування тощо.

Під навичками у педагогічній науці найчастіше розуміють автоматичну дію, сформовану цілеспрямованими вправами, яка виконується легко та вільно [6]. Отже, для здійснення будь-якої діяльності, у тому числі професійної, навички повинні бути відпрацьовані до автоматизму, і застосовуватися у нових або невизначених ситу-

аціях, чим більшою кількістю навичок володіє особистість, тим вищим є її професіоналізм.

Н. Волкова під комунікативними навичками розуміє «автоматизовані усвідомлені дії, що сприяють швидкому й точному відображенню комунікативних ситуацій, обумовлюють адекватність сприйняття, розуміння об'єктивного світу, вплив на нього у процесі педагогічної комунікації» [7, с. 23–24]. Не дивлячись на те, що авторка розглядає комунікативні навички педагога, таке визначення відноситься до будь-якої професійної діяльності, оскільки передбачає відпрацьовані до автоматизму дії, що забезпечують орієнтацію у ситуаціях спілкування й вплив на співрозмовників, обмін важливою інформацією, точність і якість її передачі.

Комунікативні навички безпосередньо пов'язані з організаційними, чим досконаліше розвинуті комунікативні навички, тим краще людина може організовувати й вести за собою інших людей, впливати на їхню думку та координувати дії, спонукати до діяльності тощо. Романовський О., Резнік С., Ігнатюк О., Солодовник Т. до організаційних навичок відносять цілепокладання, планування, тайм-менеджмент, управління інформацією, простором, ресурсами, організацію індивідуальної та колективної роботи [2, с. 41]. Оволодіння такими навичками полегшує процес роботи, робить його більш досконалим, логічним й структурованим, дозволяє за короткий час досягати цілей, бути ефективним і цілеспрямованим.

Комунікативні й організаційні навички необхідно формувати в закладі вищої освіти, від рівня їх розвитку залежить академічна успішність здобувача, відносини з викладачами й одногрупниками, легкість входження у будь-який колектив, уміння знаходити свої місце у соціумі, визначати пріоритети у житті, правильно розподіляти власні можливості й ресурси.

Для визначення рівня володіння комунікативними й організаційними навичками у здобувачів вищої освіти було проведено пілотажне дослідження серед студентів 2 рівня вищої освіти Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», що навчаються за освітніми програмами «Психологія», «Педагогіка вищої школи», «Фізична культура і спорт» на заочній та очній формі навчання.

Професії, які отримають здобувачі вищої освіти після навчання за освітніми програмами «Психологія», «Педагогіка вищої школи», «Фізична культура і спорт», належать до типу «людина-людина» і передбачають постійну взаємодію й спілкування з іншими людьми, отже, застосування комунікативних й організаційних навичок у професійній діяльності необхідне щодня, тому наявність високого рівня розвитку цих схильностей забезпечує ефективність виконання ними професійних функцій.

Для визначення рівня комунікативних й організаторських навичок було застосовано методику «Оцінка комунікативних і організаторських схильностей – КОС» (автори В.В. Синявського і Б.О. Федоришина) [8, с. 182–186].

Респонденти, що взяли участь в емпіричному дослідженні, були поділені на три групи. До першої групи увійшли здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності С4 «Психологія» очної та заочної форм навчання у кількості 27 осіб. Другу групу склали здобувачі вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності А1 «Освітні науки» очної та заочної форм навчання у кількості 13 осіб. До третьої групи увійшли здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності А7 «Фізична культура і спорт» очної форми навчання, у кількості 13 осіб.

У таблиці 1 відображені результати діагностики здобувачів вищої освіти спеціальності С4 «Психологія».

Таблиця 1

Рівні прояву комунікативних та організаторських схильностей здобувачів вищої освіти спеціальності С4 «Психологія»

Рівні прояву	комунікативні схильності (у%)	організаторські схильності (у%)
Високий	7,4	7,4
Середній	63	55,5
Низький	29,6	37,1

Отримані результати говорять про те, що більшість здобувачів спеціальності «Психологія» можуть відчувати труднощі й невпевненість у вираженні своїх думок, уникати спілкування з людьми, яких вони не дуже гарно знають, та мають певні труднощі у встановленні нових контактів. Що стосується організаторських схильностей, тут спостерігається відсутність налагоджених навичок планування свого часу, встановлення цілей та розстановки пріоритетів при виконанні професійної, навчальної діяльності тощо. Варто зазначити, що лише 7,4% здобувачів мають достатньо високо розвинені вміння встановлювати контакти, ефективно спілкуватися та організовувати власну діяльність, бути ініціативними та вмотивованими щодо реалізації ефективних комунікацій та організації власного діяльнісного простору та організації діяльності інших.

У таблиці 2 представлені результати діагностики здобувачів вищої освіти спеціальності А1 «Освітні науки».

Отримані результати діагностики майбутніх магістрів освітніх, педагогічних наук демонструють переважно низький та середній рівні організаторських схильностей. Для педагога важливими є навички встановлення довірливих стосунків, уміння цікаво та зрозуміло доносити власні думки,

Таблиця 2

Рівні прояву комунікативних та організаторських схильностей у здобувачів вищої освіти спеціальності А1 «Освітні науки»

Рівні прояву	комунікативні схильності (у%)	організаторські схильності (у%)
Високий	15,4	7,7
Середній	53,8	15,4
Низький	30,8	76,9

організовувати навчальну діяльність здобувачів, вміти ставити цілі та вмотивовувати до пізнавальної діяльності та розвитку. Високі показники комунікативних схильностей наявні у 15,4% майбутніх педагогів, організаторських схильностей – у 7,7% майбутніх педагогів, такі показники свідчать про їх готовність до здійснення професійної місії, про уміння приймати рішення та планувати діяльність, у таких респондентів також простежується орієнтація на відкритість та сміливість у спілкуванні тощо.

Результати діагностики комунікативних і організаторських схильностей здобувачів вищої освіти спеціальності А7 «Фізична культура і спорт» наведено у таблиці 3.

Таблиця 3

Рівні прояву комунікативних та організаторських схильностей у здобувачів вищої освіти спеціальності А7 «Фізична культура і спорт»

Рівні прояву	комунікативні схильності (у%)	організаторські схильності (у%)
Високий	7,7	7,7
Середній	30,8	38,5
Низький	61,5	53,8

Отже, виявлено домінування низького рівня прояву комунікативних та організаторських схильностей майбутніх магістрів спеціальності А7 «Фізична культура і спорт»: 61,5% та 53,8% відповідно. Для фахівців, що займаються тренерською, педагогічною діяльністю, працюють зі спортсменами, вкрай важливими є навички планування та оптимального розподілу часу, організація та планування спортивних заходів, контроль та самоконтроль професійної діяльності. Що стосується комунікативних схильностей, то володіння ними на високму рівні забезпечує успішне виконання професійних функцій, взаємодію зі спортсменами на основі емпатії, поваги, взаєморозуміння тощо. Високий рівень розвитку даних здібностей було виявлено лише у 7,7% респондентів даної групи.

З метою виявлення статистично значущих відмінностей у прояві комунікативних та організаторських схильностей у здобувачів вищої освіти було застосовано критерій Фішера. У таблицях 4 і 5 відображено порівняння результатів щодо прояву

комунікативних та організаторських схильностей здобувачів вищої освіти.

Таким чином, у здобувачів спеціальності А1 «Освітні науки» значно більше виражено середній рівень, а у здобувачів спеціальності А7 низький рівень комунікативних схильностей. Інших значущих відмінностей серед респондентів не виявлено.

За результатами статистичної обробки результатів психодіагностики (таблиця 5) можна виявити, що у здобувачів спеціальності С4 значно більше виражено середній рівень, а у здобувачів спеціальності А1 низький рівень організаторських схильностей. Інших значущих відмінностей серед здобувачів різних спеціальностей, виявлено не було.

Проведене емпіричне дослідження серед здобувачів другого рівня вищої освіти підтвердило низький та середній рівні розвитку комунікативних та організаторських навичок, що потребує розробки психолого-педагогічного супроводу розвитку цих навичок у процесі професійної підготовки. Виходячи з компетентнісного підходу, вища освіта

повинна готувати майбутніх фахівців не тільки для виконання суто професійних функцій, а й для активної життєдіяльності, яка виходить за межі фаху, випускники ЗВО повинні мати розвинені комунікативні та організаторські навички для побудови кар'єри, особистого розвитку, самоосвіти, адаптації до ринку праці і навчання впродовж життя.

З цією метою ми розробили комплекс психолого-педагогічних заходів, спрямованих на розвиток комунікативних та організаторських навичок здобувачів вищої освіти у процесі професійної підготовки, оскільки вони забезпечують ефективне виконання професійної діяльності, адаптивність, активність, спрямованість на результат. Шевченко І., Шелевер О., Маркова В. пропонують такі методи й форми навчання щодо вдосконалення комунікативних та організаторських навичок: інтерактивне навчання; практичний досвід; менторство та наставництво; розвиток емоційного інтелекту; підтримка інновацій та творчості; культурний та особистісний розвиток [5, с. 272].

На нашу думку, на розвиток комунікативних та організаторських навичок, перш за все, впли-

Таблиця 4

Рівні прояву комунікативних схильностей досліджуваних

Рівні прояву	Здобувачі спеціальності С4	Здобувачі спеціальності А1	Значення F – критерію	p
Високий	7,4	15,4	0.755	–
Середній	63	53,8	0.549	–
Низький	29,6	30,8	0.074	–
Рівні прояву	Здобувачі спеціальності С4	Здобувачі спеціальності А7	Значення F – критерію	p
Високий	7,4	7,7	0.032	–
Середній	63	30,8	1.946	p≤0,05
Низький	29,6	61,5	1.933	p≤0,05
Рівні прояву	Здобувачі спеціальності А1	Здобувачі спеціальності А7	Значення F – критерію	p
Високий	15,4	7,7	0.622	–
Середній	53,8	30,8	1.203	–
Низький	30,8	61,5	1.6	–

Таблиця 5

Прояв рівня організаторських схильностей у всіх досліджуваних

Рівні прояву	Здобувачі спеціальності С4	Здобувачі спеціальності А1	Значення F – критерію	p
Високий	7,4	7,7	0.032	–
Середній	55,5	15,4	2.595	p≤0,01
Низький	37,1	76,9	2.461	p≤0,01
Рівні прояву	Здобувачі спеціальності С4	Здобувачі спеціальності А7	Значення F – критерію	p
Високий	7,4	7,7	0.032	–
Середній	55,5	38,5	1.02	–
Низький	37,1	53,8	1.005	–
Рівні прояву	Здобувачі спеціальності А1	Здобувачі спеціальності А7	Значення F – критерію	p
Високий	7,7	7,7	–	–
Середній	15,4	38,5	1.356	–
Низький	76,9	53,8	1.253	–

ває соціально-психологічний клімат, який створює викладач на занятті. Атмосфера, що панує в аудиторії, при онлайн або офлайн навчанні, сприяє відвертості та відкритості здобувачів до нового досвіду, розкриттю талантів і можливостей, їх бажанню вчитися й співпрацювати, а отже, розвиватися як особистість і професіонал. В таких психологічно сприятливих умовах викладач сприймається як партнер або наставник, до якого можна звернутися за допомогою у разі необхідності й отримати необхідну підтримку, а не критику або осуд. Тільки у такому випадку навчання перетворюється на співробітництво викладача й здобувачів вищої освіти, й тільки в такому середовищі можуть бути ефективними педагогічний вплив і педагогічне спілкування.

Застосування інтерактивних технологій навчання в освітньому процесі розвиває комунікативні й організаторські навички, коли здобувачі постійно залучені до активної взаємодії з викладачем й іншими здобувачами, отримання нових знань й формування компетентностей відбувається у процесі дискусій, обговорень, групових вправ, завдань, проєктів тощо. Кожен здобувач у процесі навчальної взаємодії має можливість висловлювати думки, відстоювати власну точку зору, вступати у дискусію з опонентами, знаходити аргументи для підтвердження власної позиції, а також вчитися приймати поразку й поважати думки інших людей.

Використання ігрових технологій навчання для розвитку комунікативних і організаторських навичок здобувачів вищої освіти сприяє умінню працювати в команді, брати на себе відповідальність, домовлятися, узгоджувати спільні дії, знаходити компроміс у складних ситуаціях, ефективно розподіляти час й повноваження серед членів групи, організовувати діяльність членів команди. У процесі ігрового навчання моделюється професійна діяльність здобувачів вищої освіти й створюються умови для розвитку soft skills.

Завдяки ігровим технологіям навчання здобувачі набувають навичок оперативного прийняття рішень, вчать діяти в умовах обмеженого часу та ресурсів, аналізувати ситуацію та прогнозувати результати власної діяльності. Ігрові технології навчання створюють безпечне навчальне середовище, у якому помилки не призводять до серйозних наслідків, але дають можливість для навчання та подальшого вдосконалення.

Крім того, ігрові методи стимулюють емоційну залученість, підвищують мотивацію до навчання та сприяють розвитку творчого підходу до вирішення поставлених завдань. В ході групових ігор, ділових ігор, тренінгів, симуляцій здобувачі освіти вчать критично мислити, аргументувати власну позицію, вести конструктивний діалог, враховувати думку інших і досягати спільного результату.

Таким чином, ігрові технології навчання є ефективним інструментом не лише для засвоєння теоретичного матеріалу, але й для формування важливих практичних навичок, які забезпечують конкурентоспроможність фахівця на сучасному ринку праці. Застосування ігрових технологій навчання сприяє підготовці ініціативних, відповідальних і комунікабельних професіоналів, здатних успішно реалізовувати себе в різних сферах діяльності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Проведене дослідження підтвердило, що комунікативні і організаторські навички здобувачів вищої освіти належать до м'яких навичок (soft skills), і є важливими для майбутньої професійної діяльності. За результатами психодіагностики, з'ясовано, що комунікативні та організаторські навички у більшості майбутніх магістрів психології, майбутніх магістрів освітніх наук і майбутніх магістрів з фізичної культури та спорту знаходяться на низькому рівні і потребують психолого-педагогічного супроводу з метою цілеспрямованого розвитку.

Під психолого-педагогічним супроводом ми розуміємо комплексну систему цілеспрямованих заходів, що забезпечує створення оптимальних умов для особистісного, інтелектуального, емоційного та соціального розвитку здобувача освіти, сприяє його адаптації, самореалізації та успішному засвоєнню навчального матеріалу. В межах психолого-педагогічного супроводу ми пропонуємо для розвитку комунікативних і організаторських навичок створювати сприятливий соціально-психологічний клімат на заняттях, застосовувати технології інтерактивного навчання і ігрові технології. В подальших дослідженнях планується розробка структурно-функціональної моделі розвитку комунікативних і організаторських навичок здобувачів вищої освіти.

Список використаної літератури:

1. Підбуцька, Н. В., Книш, А. Є., Богдан, Ж. Б., & Чебакова, Ю. Г. Комунікативні властивості студентів-психологів, схильних до лідерства. *Журнал сучасної психології*, 2021. № 3 (22). С. 56–63. <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2021-3-7>
2. Романовський О. Г., Резнік С. М., Ігнатюк О. А., Солодовник Т.О. Організаційні навички як складник «soft skills» майбутніх викладачів вищої школи та фахівців фізичної культури та спорту. *Імідж сучасного педагога*, 2024. № 1(214). С. 37–41. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-1\(214\)-37-41](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-1(214)-37-41)
3. Bogdan Zh. Psychology of Soft Skills of the Future Specialist [Electronic resource] : monograph. Kharkiv : S. Kuznets KhNUE, 2025. 215 p. URL: <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/36011>

4. Павлик О. М., Василенко І. С. Комунікативні та організаторські схильності як важливі складові професійних здібностей тренера. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки*. 2017. Вип. 2(2). С. 59–64.
5. Шевченко І.А., Шелевер О.В., Маркова В.В. Розвиток soft skills у здобувачів освіти як запорука успішної професійної діяльності. *Інноваційна педагогіка*. 2024/8 (72). С. 269–272.
6. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. посібник. К.: Либідь, 2002. 560 с.
7. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посіб. К.: ВЦ «Академія», 2006. 256 с.
8. Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Копаниця О.В., Малхазов О.Р. Збірник методик для діагностики психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до діяльності у складі миротворчих підрозділів: Методичний посібник. К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2011. 281 с.

Romanovs'kyj O. Solodovnyk T., Shapolova V. Psychological and pedagogical support for the development of communicative and organizational skills in higher education students

The article addresses the issue of developing soft skills in higher education students, particularly communicative and organizational skills, which are key to effective professional activity. In the context of global transformations, rapid development of digital technologies, and a dynamic labor market, there is a growing demand for specialists capable not only of performing narrowly specialized tasks but also of interacting effectively within teams, organizing their own activities, and adapting to change. The authors present the results of an empirical study on the development levels of these skills among second-cycle students majoring in Psychology, Educational Sciences, and Physical Culture and Sports. The diagnostics revealed a predominance of low and medium levels of communicative and organizational inclinations among most respondents, indicating an insufficient development of these abilities. Based on the collected data, the necessity of psychological and pedagogical support for the development of soft skills is substantiated. This support includes fostering a favorable socio-psychological climate, the use of interactive and game-based learning technologies, and active interaction between teachers and students. A set of measures aimed at developing soft skills in the course of professional training is proposed, ensuring not only academic success but also professional mobility, competitiveness, and adaptability of young professionals. The article emphasizes the importance of shifting towards a student-centered approach in education and fostering learners' readiness for interpersonal interaction, leadership, self-organization, and collaboration.

Key words: *communicative skills, organizational skills, higher education students, future master's degree holders in educational and pedagogical sciences, future master's degree holders in psychology, future master's degree holders in physical culture and sports, socio-psychological climate, interactive learning technologies, game-based learning technologies.*